

Г. Д. Дейбук

*Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка*

ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: МЕДИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

У статті проведено аналіз стану здоров'я студентської молоді. Узагальнено сучасні уявлення щодо здоров'я як цінності гуманістично орієнтованого суспільства. Розглядаються проблеми здоров'я в контексті провідних тенденцій розвитку освіти.

Ключові слова: здоров'я, студентська молодь, модернізація професійної освіти, оздоровча робота, культура здоров'я.

Постановка проблеми та аналіз актуальних досліджень.

Сьогодні населення України потерпає від поєднаної дії економічної, екологічної і демографічної криз, які підсилюють одна одну й не дають вийти на шлях підвищення якості життя і стало соціально-економічного розвитку. Усі види біологічних та генетичних загроз, які характерні для кінця ХХ – поч. ХХІ ст., в Україні проявилися в катастрофічному варіанті та призвели до вагомого скорочення чисельності корінного населення (майже на п'ять мільйонів за останні п'ять років) [4, с.455].

Оздоровлення нації – процес, що потребує комплексного багаторівневого і міжгалузевого підходу, ефективність якого залежить від скоординованих дій відомчих служб державної системи охорони здоров'я, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, наукових і громадських організацій [4, с.455]. Проте в Україні до сьогодні не проведені структурні зміни в охороні здоров'я, тобто не забезпечений перехід від системи подолання наслідків втрати здоров'я до системи мінімізації впливу чинників ризику на здоров'я людини. Міжвідомча роз'єднаність охорони здоров'я призвела до повного вичерпання можливостей впливу на здоров'я популяції нації, заходи стали фінансово витратними з мінімальною соціальною ефективністю. Так, методологія профілактичної медицини навіть при найсучаснішій матеріально-технічній базі і організації надання послуг за оцінками експертів ВООЗ може вплинути не більше 8-10% на здоров'я населення [5, с.16, 19-20].

Соціальне замовлення на пошук шляхів збереження та розвитку нації, її здоров'я, трудової і репродуктивної достатності повинно адресуватись, в першу чергу, педагогічній громадськості, оскільки правильне врахування головних системоутворюючих чинників здоров'я може здійснюватись лише тими спеціалістами, які знайомі зі специфікою освітньо-виховного процесу. Окрім того, серед чинників, які обумовлюють підвищення ризику захворюваності учнів та студентів, провідними, без сумніву, є педагогічні [13, с.109-110].

Отже, у рамках модернізації системи вищої професійної освіти виникає об'єктивна потреба у формуванні, збереженні і зміцненні індивідуального здоров'я студентської молоді.

Метою статті було висвітлення медико-педагогічних проблем здоров'я студентської молоді та пошук здоров'ятворчих шляхів модифікації освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні Україна за найважливішими показниками здоров'я населення поступається багатьом країнам Європи та світу. Так, середня очікувана тривалість життя чоловіків в Україні на 13 років, а жінок – понад 8 років менша, ніж в країнах Європейського Союзу. За цим показником наша країна знаходиться на передостанньому місці в Європі. Порівняно з іншими європейцями українці не тільки помирають у більш молодому віці, але й проживають менше років у повністю здоровому стані [12, с.10-11].

Студентство як самостійна соціальна група населення, звідси була об'єктом особливої уваги, а проблеми здоров'я молоді сьогодні займають ключові позиції [5, с.16-17; 7, с.127; 9, с.70; 11, с.20]. Ця група належить до категорії найменш соціально захищених, а специфіка віку та навчального процесу висувають підвищені вимоги до організму молодих людей [2, с.21; 9, с.73].

На жаль, на сьогодні оздоровча робота в студентських колективах найчастіше має безсистемний характер, обмежено впроваджуються нові технології оздоровлення і реабілітації, рівень матеріально-технічної бази недостатній для використання сучасних методів діагностики і профілактики захворювань [6, с.21-23; 13, с.110-111].

Здоров'я нації є невід'ємною частиною суспільного багатства і ключовим ресурсом розвитку держави [4, с.456; 8, с.6-7], а показники стану здоров'я населення – важливим критерієм якості життя суспільства [12, с.10-11]. Очевидно, що країна, яка зацікавлена у власному майбутньому розвитку, повинна піклуватися про молодь, здоров'я якої виступає фундаментом підготовки та виховання нової генерації громадян, зокрема економічної, політичної та духовної еліти.

На сьогодні якісна освіта та організований виховний процес є засобами відтворення й нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, формування патріота і громадянина, дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності української держави на міжнародній арені.

В умовах сучасного реформування та модернізації системи вищої професійної освіти України гостро постає проблема здоров'я студентів. Початок навчання у вищій школі співпадає з юнацьким періодом онтогенезу, коли найбільш чітко проявляються гено- та фенотип [7, с.127].

Значна інтенсифікація навчального процесу, нові форми і методи навчання, нові емоційні переживання, зміна праці і відпочинку, сну і харчування, необхідність адаптації до нового

колективу висувають підвищені вимоги до стану організму студентів і обумовлюють високу фізіологічну вартість адаптації до навчання у вищому навчальному закладі. Здоров'я стає особливо необхідною умовою успішної навчальної діяльності на початковому періоді адаптації організму студентів до освітнього середовища. Тому ефективність начального періоду адаптації студентів до навчання та загальний результат пристосування багато в чому будуть залежати від вихідних функціональних можливостей організму [9, с.70].

Проте нинішній стан здоров'я і спосіб життя дітей як найбільш перспективної у віковому аспекті категорії населення представляє собою особливу загрозу майбутньому країни. За даними моніторингу, поширеність захворювань серед дітей за останні роки зростає на 12,1%, зокрема хвороб нервової системи – на 20,1%, вроджених вад розвитку – на 14,5%, хвороб кровообігу – на 12,5%, органів травлення – на 16,4%, новоутворень – на 28,2% [3, с.14]. За даними Інституту педіатрії, акушерства і гінекології, 70% дітей, які готуються до школи, вже мають порушення стану здоров'я, а 30% – хронічні захворювання; понад половину дітей цього віку мають розумову та фізичну працездатність, що не відповідає їх фізичному та психічному навантаженню в школі [8, с.9].

Наведені дані не дозволяють оцінити стан здоров'я дітей навіть як задовільний. Зростання первинної захворюваності, патологічної ураженості, темпів погіршення основних статистичних показників системи охорони здоров'я свідчать про необхідність ефективної діяльності і взаємодії усіх інституцій суспільної діяльності, які мають відношення до виховання і навчання дітей [10, с.48].

Враховуючи специфіку педагогічного підходу, з позицій якого здоров'я розглядається в аспекті його формування в умовах освіти, здоров'я як педагогічний феномен представляє собою багатовимірне інтегральне особистісне утворення, що відображає фізичний і духовний стан людини, усвідомлюється нею як цінність, яке виступає визначальною умовою його розвитку і саморозвитку як основи повноцінного здійснення людиною її біологічних і соціальних функцій, оптимальної життєдіяльності [1, с.4-5].

На початок нового тисячоліття виявлено низку проблем, які істотно знижують ефективність форм і методів педагогічної роботи щодо збереження здоров'я молоді. Основна проблема сучасного стану здоров'язберігаючої освіти полягає у відсутності системної комплексної роботи.

На превеликий жаль, сучасні дослідження щодо вивчення особливостей життєдіяльності студентів виявили низький рівень культури здоров'я, поведінкову пасивність щодо корекції способу життя, санітарно-гігієнічну та валеологічну безграмотність молоді [6, с.160-164].

Слід зауважити, що молодь є важливою групою в умовах епідемії ВІВ/СНІД в силу біологічних, економічних та соціальних чинників (початок статевого життя, високий рівень сексуальної активності, низький рівень обізнаності щодо безпечної сексуаль-

ної поведінки, спроба та вживання наркотичних речовин, ризик втягнення до проституції та сексуальної експлуатації, економічна залежність, завищені майнові претензії та запити, відсутність усталеної системи цінностей тощо). На жаль, Україна посідає одне з провідних місць на Європейському континенті за темпами зростання епідемії ВІА-інфекції/СНІДу [11, с.20-21].

Привертає увагу той факт, що не зважаючи на більш глибоку обізнаність студентів вищих медичних закладів в порівнянні зі студентами інших навчальних закладів в питаннях здоров'я людини, факторів, що негативно на нього впливають, за даними літературних джерел, у студентів-медиків, на жаль, не простежується дбайливе ставлення до власного здоров'я. На цей час не виявлено закономірності між наявністю знань про наслідки, до яких призводить нехтування засадами здорового способу життя та готовністю до здоров'ятворчої діяльності [2, с.21-24].

Збереження та зміцнення здоров'я перебувають у прямій залежності від рівня культури, який відображає ступінь усвідомлення і відношення людини до самої себе. Людина в міру освоєння нею знань та життєвих установок сама обирає собі спосіб життя з врахуванням його умов, спираючись на власний рівень культури. Важливе місце у вихідних посланнях повинні займати особистісно-мотиваційні якості людини, її життєві орієнтири. Особистісно-мотиваційна установка людини на втілення своїх соціальних, фізичних, інтелектуальних та психічних здібностей і можливостей лежить в основі формування здорового способу життя.

Здоров'я як соціальний феномен представляє собою безумовну універсальну вищу цінність і є найважливішим особистісним ресурсом людини, який забезпечує повноцінну життєдіяльність і самореалізацію індивіду у всіх сферах, а також фізичне, духовне, соціальне здоров'я нації, людства в цілому. Внаслідок цього відповідальне відношення до власного здоров'я – обов'язок кожної людини перед собою і суспільством. Разом із тим, в реальній поведінці людей на теперішній час спостерігається парадоксальне явище – знецінення здоров'я особистості як цінності.

У цій ситуації спеціалісти акцентують увагу на необхідності розробки інтегруючої, соціально орієнтованої теорії здоров'я людини, зміни ціннісних орієнтацій населення у напрямку мобілізації його внутрішніх ресурсів, підвищення адаптивності до мінливих обставин, формування здоров'я і відповідної здоров'я-зберігаючої поведінки [1, с.20-21]. Освіта як дієвий канал впровадження такої теорії у суспільну свідомість в найбільшій мірі здатна забезпечити масовість і одночасно системність у формуванні нових концептуальних уявлень щодо здоров'я та ціннісних орієнтацій, що відповідають їм.

Поряд з цим у зв'язку з неухильним зниженням рівня здоров'я населення, його «знеціненням», завдання збереження, заощадження здоров'я тих, хто навчається, поступово взагалі втрачає своє пріоритетне значення. У цій соціальній ситуації все більш актуальним стає завдання формування здоров'я, відповідально-

го відношення до нього. Тому перехід від здоров'язберігаючої до здоров'яформуючої системи освіти можна розглядати як стратегічний орієнтир модернізації освітнього простору. Відповідно до нового вектору розвитку освіти поряд з створенням безпечних умов навчання та виховання, раціональної організації навчально-виховного процесу і дотриманням відповідності психофізичного навантаження до вікових особливостей, необхідно цілеспрямовано формувати у студентства культуру здоров'я, ціннісне та відповідальне відношення до нього.

Проте на сьогоднішній день науково-педагогічні розробки в області здоров'яформуючої освіти лише починаються, а тому системні теоретичні дослідження в цьому напрямку поки що поодинокі і, в більшості, розглядаються лише стосовно умов загальноосвітньої школи. В той же час ще більшого самостійного значення набуває проблема формування здоров'я дорослого населення, що актуалізує проблему створення системи безперервного здоров'яформуючої освіти.

Висновки. Проведений аналіз й систематизація літературних джерел дозволили встановити незадовільний стан здоров'я студентства, який може призвести до істотних обмежень реалізації ними у майбутньому біологічних та соціальних функцій. Особливе місце в оздоровчому процесі молоді відводиться освітньому середовищу, яке повинно зробити навчально-виховний процес не лише здоров'язберігаючим, але й здоров'яформуючим.

Формування прагнення до збереження і зміцнення свого здоров'я, стимулювання тривалої мотивації на здоровий спосіб життя, формування почуття відповідальності за своє здоров'я, ціннісне відношення до життя повинні базуватися на сучасному світогляді, найновітніших досягненнях науки та цілісному уявленні про людину, яка живе за законами холізму, ієрархічності, системності і гармонійності, тобто за законами духовного розвитку.

Перспективою подальшої роботи вважаємо розгляд педагогічних умов розвитку здоров'ятворчих технологій.

Список використаних джерел:

1. Бутакова О.А. Теория и дидактика непрерывного здоровьесформирующего образования в системе повышения квалификации : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / О.А. Бутакова. – Оренбург, 2010. – 30 с.
2. Власов Г.В. Охорона здоров'я студентів вищих медичних навчальних закладів як соціально-педагогічна проблема / Г.В. Власов // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х. : ХДАДМ (XXIII), 2009. – № 10. – С. 21-24.
3. Дудіна О.О. Ситуаційний аналіз стану охорони здоров'я дітей та підлітків в Україні. Ч. II. Забезпечення принципу соціальної справедливості відносно здоров'я дітей і підлітків / О.О. Дудіна, Г.О. Слабкий, Р.О. Моїсенко та ін. // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2008. – №3. – С. 9-16.
4. Запорожан В.М. Генетичні передумови здоров'я нації / В.М. Запорожан // Журн. АМН України. – 2007. – №3. – Т. 13. – С. 455-463.

5. Корж В.П. Соціальна роль фізичної культури і спорту в зміцненні і підтримці здоров'я населення України / В.П. Корж, В.О. Сорокін, І.М. Башкін // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2009. – №3. – С. 16-20.
6. Лавричева И. А. Формирование валеологической культуры студентов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / И.А. Лавричева. – Саратов, 2002. – 190 с.
7. Логинов С.И. Факторы здоровья студентов-ювеналов / С.И. Логинов, М.Ю. Мартынов // Социологические исследования. – 2003. – №3. – С. 127-129.
8. Лук'янова О.М. Проблеми здоров'я здорової дитини та наукові аспекти профілактики його порушень / О.М. Лук'янова // Мистецтво лікування. – 2005. – № 2. – С. 6-15.
9. Поборский А.Н. Функциональное состояние и адаптационные возможности организма студентов в неблагоприятных условиях среды / А.Н. Поборский, М.А. Юрина, Ж.Н. Лопаткая // Гигиена и санитария. – 2008. – №5. – С. 70-73.
10. Полька Н.С. Концепція гігієнічного супроводу управління якістю фізичного виховання у навчальних закладах / Н.С. Полька, І.О. Калиниченко // Довкілля та здоров'я. – 2009. – №4. – С. 48-52.
11. Слабкий Г.О. Моніторинг поведінки студентської молоді м. Києва щодо ВІЛ-інфікування (повідомлення 1) / О.Г. Слабкий, О.В. Юрченко, Ж.В. Антонечко // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2008. – № 3. – С. 20-26.
12. Чепелевська Л.А. Прогнозні тенденції смертності населення України / Л.А. Чепелевська, О.В. Любінець // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2009. – №3. – С. 10-15.
13. Эбзеев М.М. Инновационная образовательная программа высшего учебного заведения «Формирование культуры здоровья студентов в процессе гуманно ориентированной профессиональной подготовки» / М.М. Эбзеев // Учёные записки. – 2008. – №9 (43). – С. 109-113.

В статтю проведено аналіз стану здоров'я студентської молоді. Обобщены современные представления о здоровье как ценности гуманистически ориентированного общества. Рассматриваются проблемы здоровья в контексте ведущих тенденций развития образования.

Ключевые слова: здоровье, студенческая молодежь, модернизация профессионального образования, оздоровительная работа, культура здоровья.

The article deals with the analytical observation of student youth state of health. Contemporary concepts concerning health as value of humanistically oriented society are generalized. Health problems are viewed in the context of leading tendencies in education development.

Key words: health, student youth, modernization, vocational training, health-improving work, health culture of students.

Отримано: 23.06.2012